

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

VELVOITTAVA ESIOPETUS

VUOROHOIDOSSA

Esikoulunopettajien kokemuksia vuorohoitopäiväko-
deissa Pirkanmaalla

Katja Ruusila

Opinnäytetyö
Helmikuu 2017
YAMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
YAMK

RUUSILA KATJA

Velvoittava esiopetus vuorohoidossa
Kokemuksia vuorohoitopäiväkodeissa Pirkanmaalla

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Helmikuu 2017

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten esiopetusta toteutetaan vuorohoitoa tarvitsevien lasten kanssa, ja kuinka valtakunnalliset esiopetuksen perusteiden mukaiset tavoitteet toteutuvat vuorohoitoa tarvitsevan esikoululaisen kohdalla Pirkanmaan alueella toimivissa vuorohoidon esiopetusryhmissä.

Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä teemahaastatteluiden avulla. Haastateltavina olivat neljän eri vuorohoitoyksikön esiopettajat Pirkanmaan alueelta. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksen tuloksena selvisi, että kaikissa haastateltujen esiopettajien vuorohoitoyksiköissä oli käytössä monimuotoinen, joustava esiopetuksen toteuttamistapa. Tutkimuksessa selvisi myös, että onnistuakseen hyvin, toimintatapa vaatii erittäin tiivistä yhteistyötä opettajan, lasten vanhempien ja muiden työntekijöiden kesken. Yhtä tärkeää on myös lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin havainnointi ja arviointi koko esiopetusvuoden ajan. Toimintaa pitää olla mahdollisuus muokata toimintakauden aikana lasten tarpeiden mukaisesti. Haastatteluaineiston analyysin perusteella ilmeni, että esiopetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamisen esteinä ovat epäsäännöllinen viikko- ja vuorokausirytmii, vaihtuvat ihmissuhteet ja vaillinainen dokumentointi sekä viestintä eri toimijoiden kesken.

Johtopäätöksinä todetaan, että esiopetusta voidaan toteuttaa lapsen yksilöllinen elämänrytmi huomioiden, edellyttäen, että yhteistyö vanhempien ja kasvatushenkilökunnan ja opettajan välillä toimii hyvin lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen eduksi. Laadukkaan, valtakunnallisten esiopetuksen perusteiden mukaisen esiopetuksen toteuttaminen vaatii myös sitoutumista kaikilta osapuolilta. Haasteina ovat pedagogisen toiminnan varmistaminen ja vertaisryhmässä toimimisen mahdollistaminen eri vuorokauden aikoina, kun lapsi on hoidossa.

Asiasanat: esiopetus, vuorohoito, perusopetuslaki, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

KATJA RUUSILA:
Compulsory Pre-School Education

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 1 page
May 2017

The law of grade school has been changed 1.1.2015 in that way that also the preschool is obligatory for every children in the same way that the grade school is. That reform challenges to think how preschool is organized in nonstandard hour child care. The purpose of this study was the examine that issue from pre-school teachers aspect.

The research was carried out through a qualitative research method through theme interviews. Interviewees were preschool teachers of four different day care centres in Pirkanmaa region. The material was analyzed by content analysis.

The results of the study shows that the all preschool teachers in interviews had a multifaceted, flexible approach to pre-school education. The study also found that, in order to be successful, the way of working requires very close cooperation between the teacher, parents of children and other employees. Equally important is the observation and evaluation of the child's learning and well-being during the whole pre-school year. Activities must be adjusted during the school hours in accordance with the needs of children. Based on the analysis of the interview material, it was apparent that obstacles to achieving the goals of the pre-school curriculum are irregular weekly and daily rhythm, changing relationships and incomplete documentation and communication among different actors.

The implementation of high-quality pre-school education according to the national pre-school education also requires commitment from all parties. The challenge is to ensure pedagogical functioning and to enable the peer group to work at different times of day when the child is being treated.

Key words: preschool, early childhood education, nonstandard hour child care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	7
	2.1 Perusopetuslaki ja perusopetusasetus	8
	2.2 Varhaiskasvatustilaki	9
	2.3 Esiopetus	10
	2.3.1 Esiopetussuunnitelman perusteet	11
	2.3.2 Paikallinen ja yksilöllinen esiopetussuunnitelma	12
	2.4 Vuorohoito	13
	2.5 Tutkimuskysymykset	15
3	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	16
	3.1 Oppimiskäsitys	16
	3.2 Maslown tarvehierarkia	18
	3.3 Oppiminen ja vireys	20
	3.4 Aikaisemmat tutkimukset	22
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
	4.1 Kvalitatiivinen tutkimus	25
	4.2 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	27
	4.3 Sisällönanalyysi	28
	4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
5	TUTKIMUSTULOKSET	33
	5.1 Esiopetuksen toteuttaminen vuorohoidossa	33
	5.1.1 Esiopetukseen osallistuminen	34
	5.2 Esiopetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet	36
	5.3 Lapsen hyvinvointi ja oppiminen	38
	5.4 Yksilöllinen opetussuunnitelma tarkentaa tavoitteita	39
	5.5 Arviointi on jatkuvaa	40
	5.6 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	41
	5.7 Tiimityö työntekijöiden kesken	43
6	POHDINTA	45
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	53
	Liite 1. Haastattelukysymykset	53

1 JOHDANTO

Esiopetusvuosi on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä vuotta ennen varsinaisen oppivelvollisuuden alkamista (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014, 12). Esiopetus on ollut ennen vuotta 2015 perusopetuslakiin tehtyä muutosta vapaaehtoista, mutta siihen on ollut kaikilla lapsilla oikeus osallistua, joten kunnilla on ollut myös velvollisuus järjestää sitä. Kun perusopetuslaki muuttui 1.1.2015 voimaan tulleella lailla, myös esiopetus muuttui perusopetuksen tapaan velvoittavaksi. Tämä tarkoittaa, että lasten on 1.8.2015 alkaen ollut osallistuttava oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusta ohjaa opetushallituksen määräämät valtakunnalliset esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628 luku 3 7§)

Esiopetusikäinen lapsi on edelleen oikeutettu samaan tarvitsemaansa varhaiskasvatusta esiopetuksen lisäksi, eli päivähoitoa kaikkina vuorokauden aikoina, joina hän hoitoa tarvitsee johtuen huoltajan opiskelusta tai työssä käymisestä. Klo18-6 välistä hoitoa sekä viikonloppuisin tapahtuvaa hoitoa kutsutaan vuorohoidoksi. Vuorohoidon tarve näyttää tilastojen mukaan olevan lisääntymässä 24/7 auki olevassa yhteiskunnassamme. (Pekkarinen, Vehkalahti & Myllyniemi. 2012, 218)

Perusopetuslain muutos esiopetuksen velvoittavuudesta on aiheuttanut monia kysymyksiä esiopetukseen osallistumiseen erityisesti vuorohoidossa olevien lasten kohdalla. Työskennellessäni vuoropäiväkodin johtajana katsoin tämän aiheen erittäin kiinnostavaksi ja tärkeäksi tutkimuksen ja kehittämisen kohteeksi. Perusopetuslain 35§ muutos korostaa esiopetukseen osallistumisen säännöllisyyttä. Osallistumisen säännöllisyyttä pidetään tärkeänä esiopetuksen tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Kuntien on huolehdittava siitä, että myös vuorohoitoa tarvitsevilla lapsilla on mahdollisuus osallistua esiopetukseen. Lasten edun näkökulmasta on kuitenkin myös tärkeää huolehtia, ettei lasten esiopetus- ja hoitopäivästä tule kohtuuttoman pitkää vaarantaen lapsen yleistä

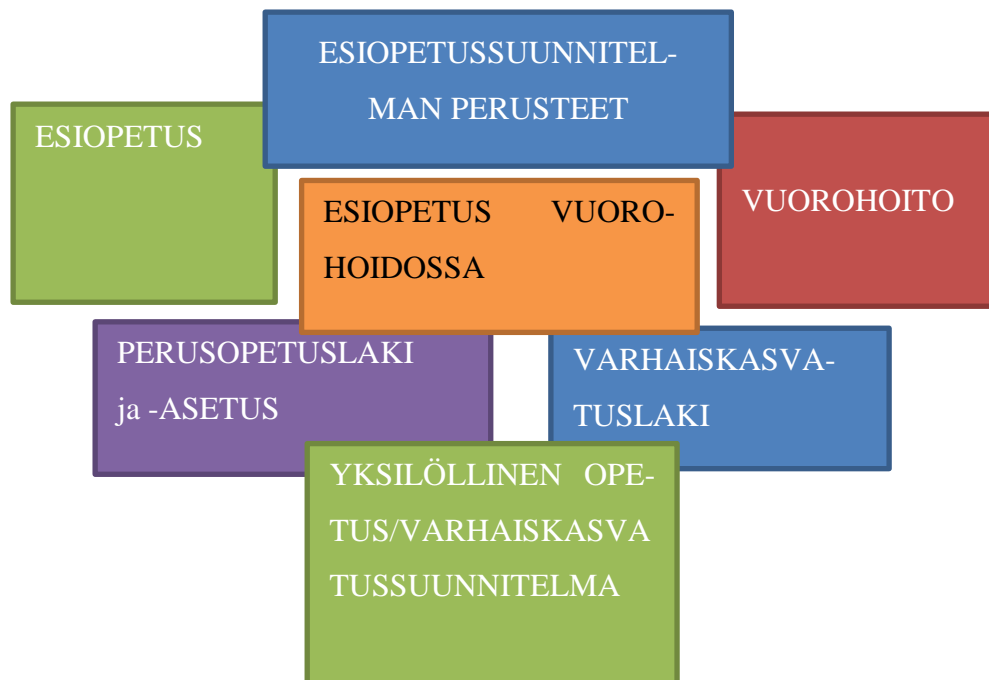
hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628 luku 3 7§ ja varhaiskasvatuslaki 2a§ 8.5.2015/580)

Oppijan vireystilan huomioiminen on luonnollisesti ensiarvoisen tärkeää, jotta oppiminen olisi ylipäätään mahdollista. Vuorohoidon esiopetuksen tavoitteen tulee lähteä lapsen oppimisen mahdollistamisesta, jolloin esiopetusajan mekaaninen toteuttaminen vain yhteen ennalta määrättyyn aikaan ei ole mielestäni esiopetuksen tavoitteiden mukaista.

Tällä tutkimuksella haluan selvittää, miten esiopetuksen velvoittavuus tulkitaan ja koetaan eri vuorohoidon yksiköissä Tampereen seutukunnissa, sekä miten eri tavoin esiopetusta toteutetaan vuohoitoa tarvitseville lapsille ja kuinka esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet toteutuvat.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Vuorohoidossa toteutettavaan esiopetukseen vaikuttavat monet lait ja säädökset, jotka tulee huomioida sitä järjestettäessä. Seuraavassa kuviossa on esitetty viitekehystä, missä vuorohoidon esiopetus toimii, jonka jälkeen jokaisesta osaluueesta on oma lukunsa. Vuorohoitoa tarvitsevaa esiopetusikäistä lasta koskevat perusopetuslain ja asetusten lisäksi myös varhaiskasvatustilaki, koska hänen hoitonsa esiopetuksen ulkopuolella järjestetään varhaiskasvatuksessa. Uudet esiopetussuunnitelman perusteet velvoittavat perusopetuslain ja -asetuksen ohella esiopetuksen järjestämisessä. Yksilöllinen opetus-/varhaiskasvatussuunnitelma vastaa lapsen yksilöllisen tilanteen huomioivaan tarpeeseen kaikkien edellä mainittujen lakien, -asetusten ja perusteiden mukaisesti.

Kuvio 1 Vuorohoidon esiopetuksen viitekehys

2.1 Perusopetuslaki

Perusopetuslakiin 2015 tehty muutos koskien esiopetuksen velvoittavuutta on lähtökohta tutkimuskysymyksilleni. Lain noudattamisen takia on tärkeää tiedostaa, mitä uudistuneet säädökset velvoittavat suhteessa esiopetuksen toteuttamiseen ja toteutumiseen. Laissa säädetään perusopetuksesta ja oppivelvollisuudesta, esiopetuksesta, lisäopetuksesta, perusopetukseen valmistavasta opetuksesta sekä aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Uudistetun perusopetuslain (26 a §) mukaan lasten on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Ja lapsen huoltajan on huolehdittava lapsen osallistumisesta. Tämän toiminnan luonteesta ei kuitenkaan ole säädöksissä tarkempaa kuvausta. (<http://www.finlex.fi/perusopetuslaki>)

Perusopetuslain muutos on siis muuttanut esiopetuksen perusopetuksen tapaan kaikkia lapsia velvoittavaksi. Lisäksi laissa säädetään, että esiopetusta järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on myös mahdollisuus päivähoitopalveluihin. Esiopetusta määritellään olevan vähintään 700 tuntia esiopetusvuoden aikana. (Perusopetusasetus 852/1998 3 § 2 mom.)

Perusopetuslain mukaan kunnilla on velvollisuus järjestää esiopetusta vuotta ennen oppivelvollisuuden alkua, eli osoitettava esiopetuspaikka jokaiselle lapselle. Esiopetusta voi järjestää myös siihen luvan saaneet yksityiset järjestäjät, mutta toteutuksessa opetus on aina oltava opetushallituksen hyväksymän normin, ja esiopetuksen perusteiden ja niiden mukaan laadittujen paikallisten opetussuunnitelmien mukaista. Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuslaissa tarkoitetun esiopetuksen järjestämiseen. (PoL 21.8.1998/628 luku 3 7§)

2.2 Varhaiskasvatustilaki

Kun perusopetuslain (628/1998) mukaista esiopetusta järjestetään varhaiskasvatustyksikössä, noudatetaan esiopetuksessa myös varhaiskasvatustilain säädöksiä, jollei perusopetuslaissa tai siinä olevilla asetuksilla toisin säädetä. (1a§ 23.12.1999/1290). Varhaiskasvatustilainsäädäntöä uudistetaan vaiheittain ja uudistuksen ensimmäinen vaihe on astunut voimaan 1.8.2015. Tässä yhteydessä lasten päivähoitosta annetun lain (36/1973) nimike muutettiin varhaiskasvatustilaksi. Varhaiskasvatustilakiin perustuvat paikalliset varhaiskasvatustilasuunnitelmat tulee uudistaa kunnissa siten, että ne voidaan ottaa käyttöön viimeistään 1. päivänä elokuuta 2017. Paikalliset varhaiskasvatustilasuunnitelmat tulee laatia opetushallituksen hyväksymien varhaiskasvatustilasuunnitelman perusteiden mukaisesti. (<http://www.minedu.fi/OKM> 8.5.2015)

Varhaiskasvatustilain (580/2015) 2§ mukaan varhaiskasvatustiluksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksenmukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia, sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista. Laki asettaa veloitteeksi toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa sekä mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. Varhaiskasvatustiluksessa tulee lapselle tarjota kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilaympäristö. Sekä varmistaa lasta kunnioittavan toimintatavan toteuttaminen ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustilushenkilöstön välillä. (Varhaiskasvatustilaki 2a§ 8.5.2015/580)

Varhaiskasvatustilaki velvoittaa antamaan kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatustilukseen, edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä antamaan valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin lapsen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Laissa määritellään tunnistamaan lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustiluksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä, sekä kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä ja ohjata eettisesti vastuulliseen ja

kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. (Varhaiskasvatuslaki 2a§ 8.5.2015/580)

Varhaiskasvatuslain mukaan tulee myös varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. (Varhaiskasvatuslaki 2a§ 8.5.2015/580)

Nykyisessä voimassa olevassa varhaiskasvatuslaissa ei ole erikseen säädetty vuorohoidosta tai ympärivuorokautisesta varhaiskasvatuksesta, mutta uudistettavaan varhaiskasvatuslain toiseen vaiheeseen on valmisteilla säädöksiä koskien vuorohoitoa, sen erityispiirteitä huomioiden.

2.3 Esiopetus

Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaille tarjottavaa maksutonta esiopetusta vuotta ennen perusopetuksen alkamista. Esiopetuksen tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla (<http://www.opetushallitus.fi/esiopetus>). Hujala, Puroila, Parrila ja Nivala laajentavat esiopetuksen pedagogisena käsitteenä käsittävän koko varhaislapsuuden kasvun ja oppimisen tietoista ja tavoitteellista tukemista syntymästä oppivelvollisuuden alkuun teoksessaan päivähoidosta varhaiskasvatukseen 2007.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa, joka perustuu lainsäädäntöön (perusopetuslaki) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti laadittuun paikalliseen opetussuunnitelmaan. Varhaiskasvatusyksikössä toimittaessa esiopetusta koskevat myös varhaiskasvatuslain asetukset. Esiopetuksen järjestäjinä ovat pääosin kunnat, joiden on tarjottava esiopetusta alueellaan asuville lapsille. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan esiopetus perustuu leikinomaiseen lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, jonka tavoitteena on edistää lapsen kielellistä kehitystä ja valmiuksia uusien asioiden oppimiseen. Esiopetuksen tehtävänä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa sekä kehittää hänen oppimaan oppimisen taitojaan.

Valtioneuvoston asetuksen (422/2012) 5 § mukaan ”esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä.”

Esiopetusta tulee järjestää vähintään 700 tuntia esiopetusvuoden aikana ja esiopetuksessa oppilaan työpäivään saa kuulua enintään 5 oppituntia. (Perusopetusasetus 20.11.1998/852, 4§). Esiopetusta järjestetään yleisimmin neljä tuntia päivässä maanantaista perjantaihin perusopetuksen tapaan klo 8-13 välillä.

2.3.1 Esiopetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys (PoL 628/1998 14§2 mom.), jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja –asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus (422/2012).

Valtakunnallisten esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan sekä yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntä-

en uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 8)

”Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista. Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan.”
(Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 8)

Valtakunnallisissa esiopetussuunnitelman perusteissa todetaan, että arvioinnin tulee olla kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla avulla tulee suunnitella ja kehittää opetusta. Sen avulla myös tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien sekä palautteen muodostama kokonaisuus, mihin tulee osallistua esiopettajien ja lasten lisäksi myös muu esiopetuksen henkilöstö ja huoltajat. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 29)

2.3.2 Paikallinen ja yksilöllinen esiopetussuunnitelma

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä (PoL 628/1998 5 § 1 mom.). Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, oppilashuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 8)

Valtakunnallisissa esiopetussuunnitelman perusteissa ei aseteta lasten osamistasolle yhteisiä tavoitteita. Lapselle yksilöllisesti pohditut tavoitteet kuitenkin hyödyttävät hyvin paljon kasvua ja oppimista, joten esikoulun opettajan tulee keskustella lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet otetaan huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oman oppimissuunnitelman tavoitteellisuuden lisäämiseksi. Oppimissuunnitelma on pakko laatia, jos lapsi saa tehostettua tukea. Ja mikäli lapsi on erityisen tuen piirissä, hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14).

2.4 Vuorohoito

Varhaiskasvatuslaki määrää, että kunnan on huolehdittava varhaiskasvatusta järjestettävän tarvittavassa laajuudessa päivittäin sekä niinä vuorokauden aikoina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. (Varhaiskasvatuslaki 1 luku 7§ varhaiskasvatuksen toiminta-ajat). Tämän tarkemmin vuorohoitoa ei määritellä missään laissa. Kunnat, joilla vuorohoidon linjaukset on tehty, ovat määritelleet vuorohoidon tarkoittavan klo 18.00-6.00 välillä tai viikonloppuna tapahtuvaa hoitoa, eli varhaiskasvatusta. Vuorohoidosta käytetään myös nimitystä ympärivuorokautinen hoito. Pääasiassa kunnat määrittelevät vuorohoitoa tarjottavan alle kouluikäisille lapsille huoltajan työstä tai opiskelusta johtuvaan tarpeeseen. Opetusalan ammattijärjestö (OAJ) on kommentoinut varhaiskasvatuslain toisen vaiheen valmistelussa, että lain uudistamisen toisessa vaiheessa olisi saatava selkeys myös vuorohoitoon (<http://www.oaj.fi/varhaiskasvatuslaki>).

Vuorohoitoa voi sen epäsäännöllisyyden vuoksi kuvata muuttuvaksi, vaihtelevaksi ja usein ennakoimattomaksi toimintamuodoksi. Epätyypillisyyden aste perheissä vaihtelee sen mukaan ovatko vanhemmat tai vanhempi esimerkiksi säännöllisessä kolmivuorotyössä, kaupanalalla, asiantuntijatyössä, keikkatyössä jne.

Seuraava kuvio ilmentää sitä, kuinka vuorohoito vaikuttaa eri tasojen kautta lapsen sosio-emotionaaliseen hyvinvointiin.

Kuvio 2 Vuorohoidossa olevan lapsen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät eri tasoilla
<https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Perheet-24/Etusivu/>

Moninaistuvassa työelämässä sekä ympäri vuorokauden palveluja tarjoavassa yhteiskunnassamme vuorohoito näyttäisi olevan tilastojen valossa lisääntymässä, joten siihen on alettu kiinnittää myös yhä enemmän huomiota. Yksi vuorohoidon osaamista jakava hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston yhteistyössä toteutettava OHOI-hanke, joka on Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama. Sekä samojen tahojen toteuttama, tutkimukseni kannalta ehkä merkittävin tutkimus, Suomen Akatemian rahoittama konsortiotutkimus: Perheet 24/7 (2011-2014). (www.jamk.fi/fi/tutkimus-ja-kehitys/projektit/perheet-24)

Tavanomaiset käsitykset lasten ja aikuisten asemista päiväkotinstituutiosta saattavat rikkoutua vuorohoidossa nimenomaan ns. epätyypillisinä hoitoaikoina. Päiväkodin toiminnassa se näkyy tilannesidonnaisuutena esimerkiksi siten, että toimintatapoja voidaan muuttaa ja niissä voidaan joustaa. Samoin se näkyy päivähoitolle tyypillisessä henkilökunnan vaihtuvuudessa ja sijaisten käytössä. Vuorohoidossa henkilökunnan työvuorot jakautuvat koko vuorokaudelle ja saattaa käydä niin, että sijaiset joutuvat työskentelemään yksin, jolloin suunnitelmien mukainen toiminta ei toteudukaan, mikä muuttaa arjen tilanteet väljiksi ja neuvoteltaviksi. (Siippainen 2012, 122–126).

2.5 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää, miten perusopetuslaissa säädettyjen opetushallituksen laatimien valtakunnallisten esiopetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet toteutuvat vuorohoitoa tarvitsevan lapsen esiopetusvuotena vuorohoitoyksiköiden esiopetusryhmissä Pirkanmaalla. Sekä miten esiopetuksen velvoittavuuteen suhtaudutaan lapsen epäsäännölliset hoitoajat ja viikkorytmi huomioiden.

1. Miten esiopetussuunnitelman mukainen opetus toteutetaan vuorohoidossa Pirkanmaalla?
2. Miten esiopetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet toteutuvat vuorohoidossa esikoulun opettajien arvion mukaan?
3. Miten toiminnassa huomioidaan lapsen hyvinvointi ja vireys?

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu valtakunnallisissa esiopetuksen perusteissa ajatellun oppimiskäsityksen sekä lapsen hyvinvoinnin ja vireyden yhteydestä oppimiseen. Lapsen vireyttä ja sen vaikutusta oppimiseen pohdin Maslown tarvehierarkiaan peilaten. Tutkimuksen viitekehys muodostui erityisesti vuorohoitoa leimaavan epäsäännöllisen rytmien aiheuttamasta huolesta lapsen jaksamisessa ja sen myötä oppimisessa. Vuorohoitoa koskevassa tutkimuksessa pohditaan usein lapsen unen ja levon määrää ja laatua, esimerkkinä tästä ovat Maria Alasen tutkimuksessa (2016) ilmenneet vuorohoidon huolipuheiden aiheet.

Tutkimuksen tuloksia peilaan myös muihin aiempien vuorohoidosta tehtyjen tutkimuksien tuloksiin, joissa tulee esiin sekä lasten, että vanhempien näkökulmia vuorohoidon henkilökunnan lisäksi. Maslown teorian näkökulmasta esitän tutkimuksessani kysymyksen lapsen hyvinvoinnin huomioimista, ajatellen ensisijaisesti vireyden eli riittävän unen merkitystä. Tämä näkökulma on mielestäni perusteltua vuorohoidon tutkimuksissa todettujen epäsäännöllisen elämänrytmien tuomien haasteiden ja vaikutusten takia.

3.1 Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvailun oppimiskäsityksen mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena tapahtumana, jossa olennaisinta on lasten oma toiminta, sekä luottamus omaan oppimisen taitoon. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16)

Esiopetussuunnitelman perusteissa oppimisen lähtökohtana nähdään lapsen aiemmat kokemukset ja oppiminen. Tämä ajatus oppimisen prosessista noudattaa hyvin pitkälle konstruktivistista oppimiskäsitystä. Konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä oppiminen nähdään jatkuvana ympäristön ja yksilön vuorovaikutukseen liittyvänä prosessina, jossa yksilö on aktiivinen, valintoja tekevä, muuntava ja tulkitseva oppija. Oppiessaan ihminen tulkitsee saamaansa informaatiota sekä muokkaa niiden pohjalta uudelleen omaa ajatteluaan ja toimintaansa. (Hujala ym. 2007, 50)

Kauppilán (2007) mukaan konstruktivismissa oppiminen on prosessi, jonka avulla ihminen valikoi, työstää ja tulkitsee informaatiota. Oppimista tapahtuu aistien avulla, käsitellen omia odotuksia, aikaisempien tietojen ja omien tavoitteiden pohjalta. Oppiessaan ihminen prosessoi ja jäsentää tietoa, sekä muokkaa tietorakenteita. Toisin sanoen oppimista ei synny passiivisesti vastaanottamalla, vaan myös ymmärtäminen on olennaista oppimisessa. Konstruktivistisessä oppimisessä hahmotetaan asioiden kokonaisuuksia. (Kauppila 2007, 37.). Suomessa on konstruktivistisesta oppimisesta puhuttaessa tarkoitetaan aktiivista ja osallistuvaa oppimista, jota myös esiopetuksessa olevan lapsen oppiminen edellyttää (Tynjälä 1999, 28-56).

Erään konstruktivistisen oppimiskäsityksen edustajan, Deweyn (s.1859), mukaan opetuksen lähtökohtana tulee olla lapsen aikaisemmat kokemukset, tavat ja tottumukset, joita asteittain syvennetään. Hän toteaa myös, että opettajan täytyy perehtyä hyvin oppilaidensa taitoihin, tietoihin ja tarpeisiin suunnitellakseen oppimisprosessit kohdentaen niiden mukaisiksi. Suunnittelun täytyy hänen mukaansa lisäksi olla riittävän joustavaa, jotta yksilölliselle toiminnalle ja kokemuksille jää tarpeeksi tilaa, mutta kuitenkin riittävän järjestelmällistä tukeakseen lapsen jatkuvaa oppimista ja kehittymistä. (Hujala ym.2007, 43-44)

Oppimisympäristön systemaattisella suunnittelulla ja mukauttamisella lasten yksilöllisiin oppimistarpeisiin tuetaan tavoitteellisesti oppimista. Tämä edellyttää jatkuvaa lasten toimintaa arvioivaa havainnointia sekä hyvää yhteistyötä vanhempien kanssa. Lasten oppimisen näkökulmasta esiopetuksen keskeisimmäksi tehtäväksi kohoaa pyrkimys tarjota jokaiselle lapselle mahdollisuus omien oppimispotentiaaliensa maksimaaliseen toteuttamiseen. Oppimispotentiaalin

tavoittelussa auttaa vertaisryhmä, kuvitteellinen leikki ja aikuisen tarjoama tuki. (Hujala ym. 2007, 182)

Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan, että lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Lasten oppiminen tapahtuu parhaiten, kun lapset voivat hyvin, sekä ovat aktiivisia ja kiinnostuneita, eli saadessaan toimia itselleen merkityksellisten asioiden parissa. Lisäksi lapset tarvitsevat oppimiseensa tukea, ohjausta ja opetusta.

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden sekä perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan oppimisen kokonaisuuden lähtökohtana on, että kasvattajat tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet ja ominaispiirteet. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet tulee suunnitella hyvin ja niitä tulee arvioida yhdessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 12)

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen toteutumisen edellytys on lapsikohtainen esiopetuksen suunnittelu. Pystyäkseen tavoittamaan lapsen aikaisemman kokemustaustan, johon voi kytkeä esiopetuksessa opiskeltavat uudet asiat, opettaja tarvitsee vanhempien asiantuntemusta ja heidän antamaansa tietoa lapsesta. (Hujala 2001, 133). Esiopetuksen lapsikohtaisen suunnittelun malli antaa perustan toimivalle, lapsen yksilölliset tarpeet huomioivalle esiopetukselle.

3.2 Maslown tarvehierarkia

Hyvinvointia on teoretisoitu monien eri tieteenalojen piirissä. Tunnetuin hyvinvointia kuvaava teoreetikko on yhdysvaltalainen psykologi Abraham Maslow, jonka tarvehierarkia on luonut perustaa myös myöhemmille malleille. Maslown teorian mukaan ihmisellä on tarpeita viidellä eri tasolla. Jos ihmiset eivät kykene täyttämään tarpeitaan jollakin tasolla, heidän henkilökohtainen kasvunsa ja kehityksensä rajoittuvat. Maslow asettaa tarpeiden tasot hierarkiaksi, jota kuva-

taan kolmion avulla siten, että monimutkaisimmat tarpeet ovat kolmion huipulla ja ihmisen perustarpeet ovat alimpina. (Adams 1999, 261)

Maslown tarvehierarkian alemman tason tarpeiden tulee olla tyydytettyjä ennen kuin ihminen voi tavoitella ylemmällä tasolla olevien tarpeiden toteutumista. Perustavaa laatua, eli alimman tason perustarpeet Maslown teoriassa ovat syöminen, juominen, lämpö ja lepo. Seuraavalla tasolla tulevat turvallisuus, ihmissuhteet sekä arvostus ja tavoitteiden saavuttaminen. Hierarkiakolmion huipulla ovat lopulta ihmisen oppiminen ja luovuus. Maslown teorian mukaan ihminen saa oman kykynsä ja potentiaalinsa käyttöön vasta sitten, kun kaikki tarpeet alkaen perustavaa laatua olevista tarpeista tulevat tyydytetyiksi. (Huitzinga 1970, 154-155)

Tässä tutkimuksessa selvitän, miten Maslown tarvehierarkiasta erityisesti alimman tason tarpeet otetaan huomioon vuorohoidossa olevan lapsen esiopetuksessa. Fyysisistä tarpeista tarkemmin selvitän levon mahdollistamista, koska epäsäännöllinen elämän rytmi vaikuttaa erityisesti levon, eli nukkumisen aikoihin ja rytmiiin. Tutkimuksessani lapsen perustarpeiden huomioimisen vaikutusta peilataan yksilöllisen oppimisen ja esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamiseen. Tarvehierarkian kaikki tasot tulevat huomioiduksi valtakunnallisissa esiopetussuunnitelman perusteissa. Seuraavassa kuviossa on esitetty Maslown tarvehierarkia tyypillisessä kolmion muodossaan.

MASLOW'N TARVEHIERARKIA

Kuvio 3 Maslow'n tarvehierarkia

(<https://studyhings.wordpress.com/2012/09/13/maslowin-tarvehierarkia/>)

3.3 Oppiminen ja vireys

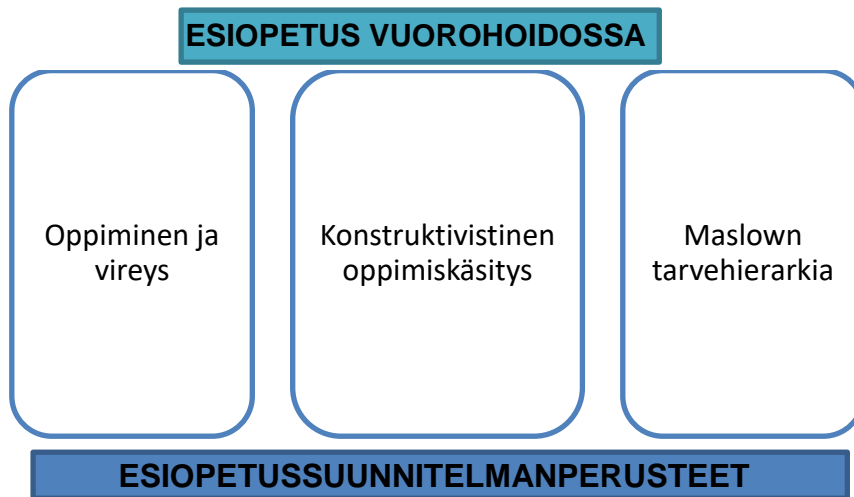
Valtakunnallisissa esiopetussuunnitelman perusteiden (2014, 38) luvussa: kasvun ja kehityksen määrätään, että lapsia tulee ohjata ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä hänen hyvinvoinnilleen sekä terveydelleen. Lasten kanssa tulee myös havainnoida nukkumisen ja liikkumisen määrää ja miettiä yhdessä niiden yhteyttä lapsen päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016,14) puolestaan todetaan, että kasvattajat vastaavat siitä, että päivän rytmi on lasten tarpeille sopiva. Lapsilla on oltava mahdollisuus riittävään lepoon, monipuoliseen ravintoon sekä leikkiin ja ulkoiluun. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota lasten riittävään liikkumiseen hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä.

Lapsen kykyyn oppia ja olla tarkkaavainen vaikuttaa merkittävästi perustarpeista väsymys ja nälkä, tästä syystä myös koulun ja esikoulun opetuksen järjestelyillä on suuri merkitys lapsen kykyyn keskittyä tehtäviin. Sopivan vireystilan ylläpitämiseksi auttaa hyvän sisäilma, oikeanmittaisten ja ajoitettujen taukojen ohella ruokailu ja liikkuminen. Kun nämä asiat otetaan huomioon, lapsen vireystila pysyy tasaisena koko päivän, ja hänen on helpompi ylläpitää tarkkaavaisuuttaan. Riittävä vireystaso on edellytyksenä aivojen normaalille toiminnalle, hereillä pysymiselle sekä tehtävistä suoriutumiselle. (Aro & Närhi 2003, 24-26.)

Esiopetuksessa lapsia ohjataan huolehtimaan itsestään, toisistaan, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa tulee käsitellä lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan yhdessä heidän omaa hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 17-18)

Koska jokaisella perheellä on oma rytmi ja jokaisella lapsella yksilöllinen vireystila, on yhteistyö vanhempien ja huoltajien kanssa lasten hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä tärkeää. Valtioneuvoston asetuksen (422/2012) 2 § mukaan esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä työ- ja hoitoaikojen lisäksi kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkömyksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14)

Seuraava kuvio ilmentää tutkimukseni teoreettista viitekehystä. Kuvion pohjalla on tutkimuksen perustana toimivat esiopetussuunnitelman perusteet, joista Maslown tarvehierarkian ja oppimiskäsityksen, sekä näistä yhdistetyn oppimisen ja vireyden teeman kautta päästään esiopetuksen toteuttamiseen vuorohoidossa.

Kuvio 4 Teoreettiset lähtökohdat

3.4 Aikaisemmat tutkimukset

Vuorohoidon pedagogisista käytänteistä tehtyä tutkimusta on vielä varsin vähän. Mutta toisaalta löytämäni tutkimukset vuorohoidosta ovat melko tuoreita, mistä voi päätellä, että kyseinen aihe on hyvinkin nousemassa sen yleistymisen myötä kiinnostavaksi ja ajankohtaiseksi tutkimuksen kohteeksi. Tämän tutkimukseni kannalta merkittävin tutkimus on Jyväskylän yliopiston ja korkeakoulun yhteistyössä toteuttama, Suomen Akatemian rahoittama konsortiotutkimus: Perheet 24/7, joka toteutettiin Suomessa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa vuosina 2011-2014. Tässä tutkimuksessa selvitettiin perheiden näkökulmasta lasten hoidon järjestämistä epätyypillisinä aikoina. Tutkimus selvitti myös vanhempien työaikojen yhteyttä lasten sosio-emotionaaliseen hyvinvointiin ja sitä, mitkä tekijät edistävät lasten hyvinvointia ja osallisuutta vuorohoidossa. Tuloksissa todettiin, että lapset viihtyvät yhtä hyvin hoitopaikassaan kaikissa kolmessa tutkimukseen osallistuvassa maassa, eikä vanhemman työaikamuodon koettu vaikuttavan lapsen viihtymiseen. Suomessa ja Iso-Britanniassa epätyypillistä työ-

aikaa tekevät vanhemmat kokivat kuitenkin enemmän haasteita lapsen käytössä kuin säännöllistä päivätyötä tekevät.

Perheet 24/7 tutkimuksen mukaan vanhempien tärkeimmät tyytyväisyyden aiheet ovat lapsen terveys, turvallisuus sekä lapsen käyttäytyminen, kehitys ja oppiminen. Keskeisimpiä huolenaiheita sen sijaan ovat vastuun kantaminen yksin, vanhemman oma jaksaminen sekä liian vähäinen perheaika. Suomessa epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat olivat säännöllistä päivätyötä tekeviä vanhempia useammin huolissaan varhaiskasvatuksen laadusta. Samansuuntaisesti ovat huolissaan myös suomalaiset varhaiskasvatuksen työntekijät, joiden mukaan iltaisin ja viikonloppuisin ei toteudu esiopetus, suunnitelmallisesti toteutettu pedagoginen toiminta sekä erityisen tuen järjestäminen. Tutkimuksessa tuotiin myös esille, että Suomessa vuoropäiväkotien välillä on eroja toimintakäytännöissä, joilla pyritään turvaamaan varhaiskasvatuksen laatua. (Perheet 24/7 tutkimustulokset)

Kaisa Ojasen kvantitatiivinen tutkimus (2008) aiheesta varhaiskasvatuksen laadunarviointi ympärivuorokautisessa päivähoitossa tuottaa tuloksia laatuun vaikuttavista tekijöistä sekä varhaiskasvattajien että lasten vanhempien näkökulmista. Nokian kaupungin vuorohoitoon tehdyllä tutkimuksella ympärivuorokautisen päivähoiton vahvuudeksi havaittiin erityisesti vanhempien ja henkilöstön välinen yhteistyö. Myös lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien prosessit koettiin vaikuttaviksi ja laadukkaiksi.

Tiina Palviainen (2007) tutkielmassaan ”Karuselli pyörii lapset siinä hyörii” kartoittaa vuorohoidon nykytilaa henkilökunnan näkökulmasta. Erityisesti hän kiinnittää huomiota kasvatusta ja oppimisympäristöihin sekä kiintymyssuhteen kehittymiseen Bowlbyn kiintymysteoriaan pohjautuen. Tutkimuksessa ilmenee, että hyviä toimintatapoja, jotka vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ovat kasvatuskumppanuus, työn ennakointi, lapsen turvallisuuden tunne, yksilöllinen huomiointi, sosiaaliset suhteet sekä monipuolinen toiminta. Henkilökunnan tärkeimmiksi taidoiksi nousivat joustavuus sekä vuorovaikutustaidot.

Petra Kääriäisen (2005) tutkimus puolestaan tuo näkemystä vuorohoidon laadusta lasten kokemana. Tässä tutkimuksessa painottuivat lasten myönteiset

kokemukset vuorohoidosta. Erityisesti sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset olivat lasten mielestä myönteisiä, eli melkein mikä tahansa toiminto päiväkodissa on mukavaa, jos on kaveri mukana. Toisaalta myös kielteiset kokemukset liittyivät sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kuten kiusaamisen kokemukseen tai yksinäisyyteen. Tutkimus on tehty yhdelle vuorohoidon lapsiryhmälle haastatellen sekä lapsia, että heidän vanhempiaan. Sekä lasten, että vanhempien vastauksissa oli yhtenevää se, että ilta-aikaan hoidossa on mukavaa, kun on rauhallisempaa ja hoitajalla on enemmän aikaa yhdelle lapselle.

Mari Tikkasen (2015) tutkimus käsittelee esiopettajan pedagogista ajattelua sekä sitä, miten oppimiskäsityksistä päästään käytäntöön. Tutkimuksessa ilmenee, että esiopettajilla on vahva pedagoginen ajattelu, mutta omannäköisen pedagogiikan toteuttaminen ei aina ole mahdollista. Tähän ovat syynä työyhteisöt tai tilat. Erityisesti leikki nousee tärkeäksi osatekijäksi oppimispolulla samoin kuin vertaisoppimisen merkitys.

Vuorohoidon aiheuttamiksi haasteiksi ja kuormittaviksi asioiksi lapsille kuvataan yleensä sitä koskevassa tutkimuksessa vaihtuvia, useita ihmissuhteita, kun sekä hoitajat, että ystävät vaihtelevat, epäsäännöllinen uni ja syömisrytmi, sekä pitkät yhtämittaiset hoitajaksot ja ero omasta kodista. Hyvinä puolina mainitaan usein arkivapaat ja pitkät vapaat, sekä se, että toiset lapset kokevat rikkautena oppia toimimaan erilaisissa ryhmissä useiden erilaisten ihmisten kanssa. Vuorohoitolapsen hoitopäivä saattaa sisältää myös tavallista päivähoitoa rauhallisempia hetkiä, jolloin vuorohoidossa oleva lapsi saa yksilöllisempää ja kiireetöntä aikuisen huomiota osakseen. Erityisesti vuorohoidossa näyttää tutkimusten valossa korostuvan työntekijöiden ja vanhempien välinen yhteistyö sekä kasvatuskumppanuuden merkitys. (Perheet 24/7 tutkimustulokset)

Kansainvälisessä vuorohoitoa koskevassa tutkimuksessa esiintyvät yleisimmin käsitteet flexible childcare, daycare with extended hours ja non-standard hours childcare, mutta tästä aiheesta on kaiken kaikkiaan tutkimusta melko vähän, mikä todetaan kanadalaisten Halfon & Friendlyn kirjallisuusraportissa aiheesta 2015.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus on toteutettu Pirkanmaan alueella toimivissa neljässä eri vuoropäiväkodissa, joissa järjestetään esiopetusta. Tässä tutkimuksessa jokainen esiopetusta tarjoava ryhmä toimii varhaiskasvatuksen yhteydessä, jolloin heidän toimintaympäristönään on päiväkotia.

Tutkimuksen haastatteluihin osallistuneiden esikoulunopettajien valinta perustui seutukunnallisen vuorohoidon työryhmän yhteistyöhön. Yhteisissä tapaamisissamme olemme keskustelleet ajankohtaisista vuorohoidon haasteista ja muutoksista, joista yksi on ollut velvoittavan esiopetuksen alkaminen syksyllä 2015 perusopetuslain muuttumisen myötä. Työryhmän kokoontumisista löysin tutkimukseeni soveltuvat toimijat, eli vuorohoidon esiopettajat.

Teen opinnäytetyöni työskennellessäni Ylöjärven kaupungin varhaiskasvatuksessa vuorohoitopäiväkodin johtajana, sekä lastentarhanopettajana. Vuorohoitollista esiopetusta järjestetään Ylöjärvellä kolmessa eri varhaiskasvatyksikössä. Vuorohoitoa tarvitsevia esikoululaisia on näissä yksiköissä yhteensä 37 (toukokuu 2016). Esiopetuksesta vastaa varhaiskasvatus, joka kuuluu Ylöjärvellä sivistysosastoon. Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tavoitteena on kehittää lukuvuoden 2015-2016 kokemusten arvioinnin perusteella toimintaperiaatteita vuorohoidossa järjestettävän esiopetuksen toteuttamiseen Ylöjärvellä.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimuksen tarkastelun kohteeksi valitsin esikoulunopettajien kokemuksen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteutumisesta vuorohoitolapsen esiopetuksessa. Tutkimukseni aineisto perustuu kokonaan kvalitatiiviseen lähestymistapaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kyse todellisen elämän kuvaamisesta, jossa on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. Samalla

kvalitatiivinen tutkimus pyrkii valitun kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. (Hirsjärvi ym. 1996,152)

Tuomi & Sarajärvi (2009) toteaa laadullisessa tutkimuksessa olevan tärkeää, että tiedonantajien valinta on harkittua ja tarkoituksenmukaista. Koska laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tiettyä ilmiötä, on tärkeää, että tiedonantajalla on tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon kokemusta ja tietoa. Tästä syystä valitsin haastateltavani täsmälleen niistä tehtävistä, joiden näkökulmasta haluan asiaa tutkia. Haastateltavien valinnassa ei ollut ehtona työkokemuksen määrä alalta, mutta pidän positiivisena sattumana sitä, jokaisella haastatellulla on yli viiden vuoden kokemus sekä vuorohoidosta, että esiopettajana toimimisesta. Haastateltavien kokemus näkyi muun muassa varmoina vastauksina perusteluineen. Jokaisen haastateltavan vastaaminen ja keskusteleminen aiheesta tuntui heille luontevalta, tutulta ja mielekkäältä.

Kvalitatiivinen tutkimus tutkii kohdettaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja siinä tarkastellaan aineistoa monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Tyypillistä aineiston hankinnassa on, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja kaikki metodit ovat kvalitatiiviset. Kvalitatiivisia aineistonkeruumenetelmiä ovat muiden muassa teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut sekä erilaisten dokumenttien analyysit. Kvalitatiivisen tutkimuksen arvot vaikuttavat siihen, miten ymmärrämme tutkittua ilmiötä. Perustavanlaatuisena tavoitteena on tosiasioiden löytäminen, ei niinkään olemassa olevien väittämien todentaminen. (Hirsjärvi ym. 1996, 158-162)

Laadullisessa tutkimuksessa on keskeistä kyetä tutkimusasetelmien rajaamiseen. Rajaamisessa tutkimuksessa otetaan kantaa siihen, mikä nousee esiin aineistosta ja mitä tutkija haluaa tulkintansa avulla nostaa lisäksi tarkastelun keskipisteeksi. (Hirsjärvi ym 1996, 158)

4.2 Aineiston keruumenetelmänä teemahaastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Valitsin teemahaastattelumenetelmän sen joustavuuden takia. Ajattelin teemahaastattelulla saavani parhaiten monipuolista kuvailua haastateltavilta heidän kokemuksistaan esiopetuksesta vuorohoidossa, koska teemahaastattelussa on mahdollisuus tehdä myös tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä. Hirsjärvi & Hurme (2001) muistuttaa kuitenkin, ettei teemahaastattelussakaan voida kysyä ihan mitä tahansa vaan tarkentavillakin kysymyksillä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Tästä syystä olin miettinyt etukäteen varsinaisten haastattelukysymysten jatkoksi myös tarkentavia kysymyksiä.

Tutkimuksen kohderyhmänä toimii vuorohoidossa esiopetusta antavat lastentarhanopettajat arvioiden jo kulunutta lukuvuotta 2015-2016. Haastattelut tehtiin touko-kesäkuussa 2016. Koska osa haastatteluista oli sovittu kesäkuun puolelle, niin kaksi jo sovittua haastattelua eivät toteutuneetkaan opettajan kesäloman alkamisen vuoksi. Kuudesta aiotusta haastattelusta toteutui siis neljä. Esiopettajia haastateltiin kolmessa eri kunnassa, mutta kuntia sen paremmin kuin yksiköitäkään ei tuoda tutkimuksessa esiin, koska sillä ei ole tutkimuskysymysten kannalta merkitystä. Tutkimus käsittelee ilmiötä, eikä vertaile eri toimijoiden toimintatapoja.

Esikouluryhmissä oli oppilaita 15-31, osassa ryhmissä oli sekä säännöllisesti esikoulua käyviä oppilaita, että vuorohoidossa olevia oppilaita. Yhdessä ryhmässä kaikki oppilaat olivat vuorohoitoa enemmän tai vähemmän tarvitsevia. Haastattelut tehtiin haastateltavien työyksiköissä ja aikaa niihin kului jokaiseen keskimäärin tunti. Haastattelut äänitettiin kokonaisuudessaan. Äänittäminen sopi kaikille haastateltaville, eikä kukaan osoittanut häiriintyvänsä äänityksestä. Haastattelut etenivät sujuvasti etukäteen suunniteltujen kysymysten johdattamana, ja tarkentavat kysymykset riippuivat siitä, mitä haastateltava oli asiasta kertomassa. Haastateltavat eivät olleet saaneet kysymyksiä etukäteen, mutta heille oli kerrottu haastattelun aihe. Haastatteluluiden sujuvuuteen vaikutti myös haastateltavien vahva kokemus ja tieto aiheesta.

Hirsjärvi ja Hurme (2001) kuvaavat teemahaastattelun olevan avoimuudessaan hyvin lähellä syvähaastattelua. Haastattelussa edetään tiettyjen, keskeisten, jo etukäteen valittujen teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista ja heidän asioille antamiaan merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa keskenään. (Hirsjärvi & Hurme 2001,48). Tämän tutkimuksen teemahaastattelun kysymykset liite 2.

4.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen yleisesti kuvattu perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään luomaan tiivis sekä selkeä kuva tutkittavasta aiheesta, jonka jälkeen tutkija tekee johtopäätöksiä tuloksista. Sisällönanalyysillä voidaan käsitellä myös laajasti ymmärtäen monipuolisesti erilaisia dokumentteja ja aineistoja aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-92)

Sisällönanalyysi aloitetaan määrittelemällä analyysiyksikkö, jonka jälkeen pelkistämällä, eli redusoimalla aineistosta karsitaan tutkimustehtävän ohjaamana tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tekstin alleviivaamista erivärisillä kynillä. Tämän jälkeen esiinnousseet ilmaukset kirjoitetaan erilliselle paperille ryhmitellen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-110)

Sisällönanalyysiä voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107). Näitä sisältöanalyysin eri menetelmiä perustellaan päättelyn logiikan kautta, eli esimerkiksi teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä edetään aineiston ehdoilla, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan siinä valmiina tiedettyinä. Täten alaluokat syntyvät aineistolähtöisesti, mutta yläluokat tulevat valmiina jo tiedettyinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009. 117)

Miles ja Huberman (1994) kuvaavat laadullisen aineiston aineistolähtöistä analyysiä kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa tehdään ensin aineiston pelkistäminen

eli redusointi, sen jälkeen aineiston ryhmittely eli klusterointi ja lopuksi teoreettisten käsitteiden luominen ali abstrahointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-109)

Tutkimukseni pohjautuu Maslown teoriaan lapsen vireyden näkökulman huomiomisessa esiopetuksen toteuttamisessa ja toteutumisessa vuorohoidossa, joten sisällönanalyysin logiikka olisi voinut olla teorialähtöinen, mutta päädyin kuitenkin aineiston analysointiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin logiikalla, luodakseni mahdollisuuden tuloksen monipuolisuudelle. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi prosessina toimi mielestäni parhaiten haastattelujen purkamisessa ja aineistojen ryhmittelyssä. Kuuntelin haastattelut ja litteroin aineiston, eli kirjoitin haastattelut sana sanalta. Kirjoitettuna haastattelumateriaalia kertyi yhteensä 37 sivua, kun kirjoitus fonttina oli arial ja kirjainkoko oli 12. Luin kirjoitetut haastattelut moneen kertaan ja perehdyin sisältöön. Etsin aineistosta pelkistettyjä ilmaisuja ja yliviivasin niitä useampaankin kertaan, koska ilmauksien ryhmittely oli melko haastavaa ja ryhmittely muuttui moneen kertaan tutkimuksen edetessä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsien. Yliviivauksessa käytin eri värejä, joilla luokittelin samankaltaisia asioita. Redusoinnin kautta kaikki ylimääräinen, tutkimuksen kannalta merkityksetön tieto jäi huomiotta. Redusoinnilla tein alaluokkien ja yläluokkien yhdistämistä sekä kokoavan käsitteen muodostamista. Litteroinnin jälkeen äänitetyt haastattelut tuhottiin tutkimuksen luottamuksellisuuden vuoksi. Litteroidussa aineistossa jokainen haastateltava sai oman koodin, jotta heidän henkilöllisyytensä ja työyksikkönsä eivät tulleet esille. Haastatteluissa esiintyviä viittauksia haastateltavan työyksikköön tai -kuntaan ei tuotu tutkimustuloksissa esiin, vaan nämä kohdat on aineistoa analysoitaessa muutettu tunnistamattomaan muotoon käyttäen työyksikön nimen kohdalla sanoja päiväkodissa tai tässä ryhmässä.

Seuraavassa taulukossa (TAULUKKO 1) on kuvattu aineiston redusointia ja ryhmittelyä

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
"kaikkea on suunniteltu, mutta toteutus menee ihan toisin, kaikki kuitenkin tietää mihin tähdätään"	Työskentely yhteisten sopimusten ja suunnitelmien mukaan	Tiimityö
"jokainen vuosi mennään erilailla ja mietitään mikä ryhmä on milloinkin kyseessä"	Ryhmäkohtainen suunnittelu	Suunnittelu
"väliarviointit tiimissä, pidetään kirjaa, miten on tehty"	Dokumentoinnit ja kirjaaminen	
"lasten ja vanhempien kanssa keskustelut säännöllisesti ja mahdollisimman usein mietitään missä mennään"	Yhteistyössä arvioiminen	Arviointi
"illalla on tarjottu lapsen omien tavoitteiden mukaista toimintaa"	Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen	Opetussuunnitelmat
"viikolla vapaata, jos on ollut lauantaina hoidossa"	Joustavuus hyvinvoinnin mukaan	
"eikö täällä iltaeskaria annetaakaan"	Vanhempien sitoutuminen	Yhteistyö
"tiedon kulku tärkeää myös lapsen vireydestä"		
"tehtävien loppuun saattaminen vaihtelee siitä, kuka on milloinkin vuorossa"	Henkilökunnan sitoutuminen	
"kuunnellaan perheen toiveita ja tiedetään tarpeet"		

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta arvioitaessa tulee miettiä sen eettistä kestävyyttä. Tutkijan tulee sitoutua eettisesti, jotta tutkimusta voidaan pitää onnistuneena. Tutkimuksen aiheen valinnan yhteydessä voidaan tarkastella jo eettisyyttä. Aluksi on mietittävä tarkkaan, mikä on tutkimuksen tarkoitus ja kenen ehdoilla se tehdään. Tutkija on vastuussa tutkimuksensa tulosten sovellutuksista. Etukäteen on myös poh-

dittava, voiko tutkimuksen jälkeen joku ulkopuolinen käyttää tuloksia vahingoittamistarkoitukseen. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 129-130)

Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on ihmisoikeuksien takaamat eettiset oikeudet, tämän lisäksi tutkijan on selitettävä kaikille tutkittaville tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät sekä osallistumiseen sisältyvät mahdolliset riskit. Ketään ei tietenkään voi pakottaa osallistumaan tutkimukseen, vaan jokaisella on mahdollisuus kieltäytyä niin halutessaan. Tutkijan on varmistettava, että jokainen tutkittava tietää, mihin on ryhtymässä antaessaan suostumustaan tutkimukseen. Lisäksi tutkimusta tehdessään tutkijan on varmistettava osallistujien oikeudet ja hyvinvointi. Kaikki tutkimuksessa saadut tiedot ovat luottamuksellisia, joten niitä ei voi luovuttaa ulkopuolisille, eikä niitä voi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin tutkittaville on kerrottu. Tutkijan tulee olla tutkimuksessaan rehellinen ja tehtyjä noudatettava sopimuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131-132)

Tässä tutkimusraportista ei käy missään vaiheessa ilmi, kuka haastattelun on antanut tai missä työyhteisössä hän työskentelee. Koko tutkimusprosessin ajan tutkija on pyrkinyt tarkkuuteen ja yksityiskohtaisuuteen, jotta tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset täytyisivät. Se, että haastatteluun sai osallistua anonyminä, eikä haastateltavien toimintayksiköitä ja toimintayksiköiden kuntia mainita tutkimuksen tuloksissa, antoi haastatelluille opettajille tilan olla aidosti omaa mieltä asioista ja kuvailla kokemuksiaan rehellisesti. Haastateltavien ei tarvinnut ajatella toimivansa oman yksikkönsä tai kunnan edustajana mielipiteissään.

Vaikka toimin vuoropäiväkodin johtajana ja tutkimukseni aihe on minulle hyvin läheinen, en kuitenkaan ole toiminut milloinkaan esikoulunopettajana vuorohoidossa. Tästä syystä pystyin mielestäni hyvin pitämään neutraalia suhtautumista aiheeseen tehdessäni haastatteluja.

Tutkimuksen toteutus teemahaastattelulla, selkeiden kysymysten avulla on helpposti toteutettavissa uudelleen tai sitä voi laajentaa jatkaen samojen kysymysten ympärillä uusien haastateltavien kanssa.

Tutkimuksessa käytetyt, lähdekirjallisuudesta löytyvät aikaisemmat tutkimukset ovat kaikki 2000-luvulta. Koin tämän tärkeäksi, koska esiopetus on ollut vah-

vassa muutoksessa 2000 -luvun alkupuolelta näihin päiviin saakka ja vuorohoidon tutkimus on oikeastaan päässyt mielestäni vasta hyvään alkuun.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan vastauksien tuloksia tutkimuskysymyksiin, sekä niiden lisäksi redusoinnin seurauksena alaluokiksi muodostuneista työntekijöiden tiimityöstä ja yhteistyöstä vanhempien kanssa on omat lukunsa erikseen.

5.1 Esiopetuksen toteuttaminen vuorohoidossa

Kahdessa kolmesta haastattelemani esiopettajien ryhmissä järjestettiin esiopetuksellista, ryhmämuotoista toimintaa säännöllisesti myös arki-iltapäivisin, ja yhdessä ryhmässä satunnaisesti. Esiopetuksen tehtäviä annettiin lapsikohtaisesti tehtäväksi ilta- ja viikonloppuhoidossa oleville. Myös esimerkiksi kädentaidollisia tehtäviä esikoululaiset saivat jatkaa ilta- tai viikonloppuhoidossa ollessaan. Tehtävien toteuttamisessa oli ryhmä- ja yksikkökohtaisia eroja. Myös yksikön sisällä saattoi olla eroa tehtävien tekemisessä riippuen siitä, kuka varhaiskasvattaja lapsen hoidosta vastasi vuorohoidon erityisaikoina. Ryhmässä toimimisen kokemuksia kolmessa neljästä ryhmästä taattiin lapselle ottamalla toimintoihin mukaan joko päiväeskarilapsia tai viisivuotiaita vuorohoidossa olevia lapsia. Esikoululaiselle sopivien tehtävien tekemisessä hyödynnettiin monipuolisia menetelmiä, esimerkiksi iPadilla tehtävien ja pelien tekemistä.

Esiopetusryhmissä toteutettiin vaihtelevasti iltapäivien toimintatuokioita. Joissakin yksiköissä oli säännöllisiä iltapäiväpiirejä, kun lapsia oli aina paikalla useampia iltapäivän aikaan, ennen päivällistä. Toisissa yksiköissä iltapäiväpiiri saatiin pitää sillä varauksella, jos lapsia on paikalla useampi.

”Lasten haut keskeyttää ikävästi välillä.”

”Suurimmat ovat aikataululliset haasteet, kun lapset tulevat ja menevät. Jokaisella on omat aikataulut, tarpeisiin vastaaminen haaste.”

Vuorotyötä tekevät vanhemmat haluavat hakea lapsen hoidosta heti työvuorosta päästessään mm. siitä syystä, että kodin ja hoitopaikan väliset matkat voivat olla pitkät. Myös tuntiperusteinen laskutus on saattanut lisätä yhä tarkempia

hakuajoja. Hakuajat eivät voi mitenkään noudattaa päivähoiton toiminta-aikoja, mistä seuraa toiminnan keskeytyksiä. Opettajat kokivat toiminnan keskeyttämisen välillä ikävänä asiana, sekä hoidosta haettavan lapsen, että koko muun lapsiryhmän kannalta.

”Hiljainen aika on pedagoginen hetki, rentoutumisen taito. Yllättävän moni myös nukkuu. Hiljainen leikki ei onnistu ilman rentoutumista.”

”Vuorohoidossa aikaiseen aamuvuoroon tullut lapsi voi haluta ottaa pienet unet esimerkiksi ennen aamu- tai iltapalaa”.

Kaikissa esikouluryhmissä oli lapsilla mahdollisuus päivälepoon ja lasten leppäämisen mahdollistavia asioita oli mietitty kaikkialla myös toimintaympäristön rakentamisessa ja muokkaamisessa. Tarjolla oli esimerkiksi sohvia, säkkituoleja, luku- ja satujenkuuntelunurkkauksia, ja muita rauhallisen toiminnan tai oleilun paikkoja. Myös Hujala (2007) muistuttaa teoksessa päivähoidosta varhaiskasvatukseen, että oppimisen tavoitteellisella tukemisella tarkoitetaan ennen kaikkea oppimisympäristön systemaattista suunnittelua ja mukautumista vastaamaan jokaisen lapsen yksilöllisiin oppimistarpeisiin.

Haastattelemissani vuorohoitoyksiköiden esiopetusryhmissä koettiin toteutettavan esiopetusta opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Esiopettajien kokemus oli, että heidän vastuunsa esiopetussuunnitelman perusteiden toteuttamisessa on suuri ja haasteellisempi kuin tavanomaisessa säännöllisessä päiväesikoulussa työskentelevien opettajien. Jokainen heistä piti hyvänä, että ryhmissä oli kaksi esiopettajaa, jolloin tehtävien ja vastuun jakaminen oli helpompaa ja vastuun kantaminen vähemmän kuormittavaa.

5.1.1 Esiopetukseen osallistuminen

”Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan (Pol). Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapau-

tuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15)

Esiopetuksessa on syksyn 2015 lakimuutoksen jälkeen velvoitettu vanhempia tekemään erillinen hakemus lapsen poissaolemiseen esiopetuksesta perusopetuksen tavoin. Kaikissa haastattelemieni esiopettajien ryhmissä vuorohoidossa olevien lasten viikkovapaat sallittiin ilman erillistä vapaapäivän kirjallista hakemista, jos lapsi oli ollut hoidossa myös viikonloppuna. Viikkovapaa sallittiin, ja joskus sitä jopa suositeltiin, mutta yhtä lailla lapsi oli tervetullut esiopetukseen oltuaan viikonlopun hoidossa, jos hän niin halusi, ja näytti hyvin jaksavan. Samoin myöhäiseen iltavuoroon esimerkiksi kello 22 saakka hoidossa olevan lapsen ei oletettu osallistuvan aamupäivällä toteutettuun esiopetukseen, vaan hän voi hyvin tulla hoitoon ja esiopetukseen vasta klo 14 alkaen. Perhekohtaisten aikatauluerojen vuoksi joku lapsi saattoi osallistua ensin esiopetukseen, käydä välillä kotona ja tulla taas takaisin iltahoitoon.

”Vanhempien kanssa tehdään lasten henkilökohtaiset suunnitelmat, ja keskustellen haetaan suuntaviivoja. Voi tuoda aamupäiväksi, mutta ei ole pakko, suositellaan läsnäoloa ja voidaan suositella myös vapaata, kun nähdään tarvetta.”

Yhdessä esikouluryhmässä opettaja kertoi pitävänsä kirjaa siitä, montako tuntia vuorohoidon lapset osallistuvat säännölliseen esiopetukseen, muissa ryhmissä kerrottiin luotettavan jatkuvaan lapsen havainnointiin ja arviointiin. Lapsille suositeltiin yksilöllisesti esiopetukseen osallistumista lapsen henkilökohtaiset tavoitteet, vahvuudet ja haasteet huomioiden. Osallistumisen suosittelu on usein hyvin tapauskohtaista ja sitä mietitään yhdessä vanhempien kanssa. Usein siihen vaikuttaa kuitenkin myös esimerkiksi perheen kodin ja hoitopaikan välisen matkan pituus.

Seuraavasta kuviosta käy ilmi, minkälaisia erilaisia esikoulupäiviä vuorohoidossa olevilla lapsilla voi esimerkiksi olla opettajien kuvailemana.

1. lapsen päivä	2. lapsen päivä	3. lapsen päivä
hoitoaika: 10-19	hoitoaika: 14:30-8:00	hoitoaika: 5:15-14:30
10-11 ulkoilu	14:30-15 päiväpiiri	5:15-6:30 lepäilyä
11-11:30 päiväpiiri	15-16 vapaa leikki	6:30 siirtyminen omaan ryhmään
11:30 lounas	16-17 ulkoilu	6:30-7:45 vapaa leikki
12-12:45 yksilötehtävät	17-17:30 iltapiiri	7:45 aamupala
13-14 pienryhmissä/lepo	17:30 päivällinen	8:15 aamupiiri
14 välipala	18-19 yksilötehtäviä	8:45-9:30 yksilötehtävät
14:30-16 vapaa leikki	19:30 iltapala	9:30-10:30 pienryhmät
16-17 ulkoilu	peseytyminen	10:30-11:45 ulkoilu
17-17:30 iltapiiri	iltasatu	11:45 lounas
17:30 päivällinen	nukkumaan	12:15 lepäilyä
leikkiä ja kotiin	7:30 aamupala ja kotiin	14:00 välipala ja kotiin

Kuvio 5 Erilaiset hoitopäivät

5.2 Esiopetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet

”Perusopetuslaki turvaa jokaiselle lapselle oikeuden saada opetussuunnitelman mukaista esiopetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevän tulee noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lasten yksilölliset suunnitelmat kasvun ja oppimisen tukeen laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12)

Esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisia tavoitteita oli mietitty kaikissa vuorohoidon esiopetusryhmissä paljon ja toimintasuunnitelmat ryhmille oli tehty niiden mukaisesti. Useimmissa vuorohoidon esiopetusryhmissä oli lisäksi käytössä niin sanotut ryhmävasut, eli ryhmälle yksilöllisesti mietityt varhaiskasvatussuunnitelmat. Lapsen yksilöllisen opetussuunnitelman sekä ryhmävasun toteutumista arvioitiin jatkuvasti esiopetusvuoden kuluessa. Jokaisella haastatellulla opettajalla oli samankaltainen kokemus siitä, että vuorohoidossa olevan lapsen

kohdalla arviointia tuli tehdä huomattavasti useammin kuin säännöllistä esikouluikäisen lapsen arviointia. Arviointia oli tehty sekä ryhmän opettaja- ja hoitajatiimin kesken sekä lapsen vanhempien ja lapsen itsensä kanssa. Arviointikeskustelujen määrissä ja laaduissa oli huomattavia eroja lasten välillä ja ne johtuivat usein miten lapsen vanhempien aktiivisuudesta ja kiinnostuksesta sekä työntekijöiden tiimitoiminnan sujuvuudesta. Merkittävänä arvioinnin esteenä opettajat kokivat myös työ- ja hoitovuorojen epäsäännöllisyyden tuomat haasteet, mitkä vaikuttavat esimerkiksi vanhempien tapaamisten järjestämiseen.

”Tavoitteet kokonaisuudessa ovat toteutuneet, koen, että vuorohoitolapset ovat saaneet riittävästi esiopetusta tänä lukuvuonna.”

Yleisesti ottaen opettajilla oli positiivinen tunne siitä, että vuorohoidon esikoululaiset ovat saaneet esiopetussuunnitelman tavoitteiden mukaista toimintaa esikouluvuoden aikana riittävästi. Vuorohoidon esiopetuksen toteuttamisessa ja sen toteutumisessa jää paljon opettajan arvion ja tuntuman varaan siitä, minkä verran lapsi osallistuu suunnitelmalliseen esiopetukseen ja minkä verran hän siitä hyötyy. Opettajat pitivät tärkeimpänä kaikissa suunnitelmissa lapsilähtöisyyttä. Heidän mielestään lapsilähtöisyys tulee huomioiduksi hyvin, kun lapsen jaksaminen ja yleinen hyvinvointi otetaan huomioon. Tällä tavalla pyritään turvaamaan myös lapsen oppiminen ja myönteiset kokemukset.

Valtakunnallisten esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteena on edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen esiopetuksen toteutumista kaikissa esiopetusyksiköissä koko maassa. Koska esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa tulee suunnitella lapsilähtöisesti vahvistaen lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetuksella on myös hyvin suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla suurempien vaikeuksien ennaltaehkäisemisessä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14)

5.3. Lapsen hyvinvointi ja oppiminen

Tärkein syy, miksi lapsen säännölliseen esiopetukseen osallistumista ei vaadittu missään näissä neljässä vuorohoidon esiopetusryhmässä oli lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaaminen. Opettajat kertoivat havainnoivansa paljon lasten yksilöllistä jaksamista ja keskustelewansa tästä mahdollisuuksien mukaan säännöllisesti lasten vanhempien kanssa. Opettajat kertoivat, ettei opetukseen osallistumisella ole merkitystä eikä toivottavaa vaikutusta, jos lapsi on hyvin väsynyt ja motivoitumaton.

” Vireystilassa huomioidaan kannattaako esiopetukseen tulla, vai ei, miten vapaat ja millainen on lapsen viikko, jos on ollut vuorokauden putkeen esimerkiksi.”

Opettajat myös muistuttivat, että yksilölliset erot ovat suuria ja myös saman lapsen vireys on sekä tilanne että tapauskohtaista. Tästä syystä tarkkoja yleisiä ohjeita tai edes henkilökohtaisiakaan pysyviä suunnitelmia on vaikea asettaa vuorohoidon esiopetukseen osallistumisessa.

Lapsen vireys on yksi tärkeimmistä asioista oppimiselle. Vireyden tasot ovat hyvin yksilöllinen kokemus jokaisella lapsella. Opettajien kokemuksen mukaan toiselle sopii pidemmät päivät kuin toiselle, ja unen tarpeen määrät myös vaihtelevat. Toinen lapsi saa unen helpommin kuin toinen esimerkiksi yhteisen päivälevon aikana. Haastattelemieni esikoulun opettajien vuorohoitoyksiköille on yhteistä tarjota lapsille hetkiä lepoon silloin, kun he sitä tarvitsevat.

Lastensuojelulain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman tai muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. (Lastensuojelulaki luku 1 2§). Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien välinen aktiivinen yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15)

5.4 Yksilöllinen opetussuunnitelma tarkentaa tavoitteita

Jokaisessa tutkimushaastatteluun osallistuneen opettajan ryhmässä oli käytössä lasten yksilölliset opetussuunnitelmat. Kaikki opettajat pitivät näitä suunnitelmia hyvin tärkeinä ja ne tehtiin kaikille ryhmän lapsille. Hoitovuoroihin liittyviä asioita oli kirjattu vaihtelevasti eri kohtiin suunnitelmaa. Omaa kohtaa hoitovuoroasioihin ei suunnitelmissa ollut.

Opetussuunnitelmassa ei aseteta lasten osaamistasoille yhteisiä tavoitteita. Sen sijaan yksilöllisesti pohditut tavoitteet tulevat hyödyttämään enemmän lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja tämän huoltajan kanssa. Esiopetuksen henkilöstön tulee ottaa lapsen tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjä kehitettäessä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15)

Lapsen yksilöllinen opetussuunnitelma nousi esiopetuksen onnistumisen keskiöön. Lapsen oppimisen suunnitteleminen huoltajien kanssa yhteistyössä osoitautui kaikista tärkeimmäksi dokumentiksi esiopetuksen tavoitteiden kirjaamiseksi ja saavuttamiseksi. Yhtä tärkeäksi suunnittelemisen kanssa koettiin jatkuva arviointi sekä toiminnan muokkaaminen arvioinnin pohjalta. Koska vuorohoidon tarpeet ovat jokaisen lapsen ja perheen kohdalla hyvin yksilölliset samoin kuten lapsen oppimisen ja kehittymisen haasteet ja tavoitteet on tärkeää suunnitella hoitopäivän sisältöjä ja toimintoja sen mukaan mikä on lapsen henkilökohtainen tarve. Vapaapäivien pitämistä arkena tai toisaalta esiopetukseen osallistumista suositellaan sen mukaan, mikä tuntuisi hyödyttävän lasta eniten. Esimerkiksi retkille tms. voidaan suositella lapsen osallistumista ja pyydetään tulemaan aikaisemmin hoitoon kuin mitä hoitoajaksi on ilmoitettu. Tämä edellyttää opettajalta jatkuvaa tilanteen huomioimista, ennakointia ja räätälöintiä. Samoin vanhemmilta joustavuutta.

5.5 Arviointi on jatkuvaa

”Arviointia on tehty jatkuvasti tiimissä ja myös opettajien pedatiimipalaverissa päivittäin, vähintään viikottain. Myös päiväkodin oma vreo mukana varsinkin tuen lapsilla.”

”Jokainen vuosi mennään erilailla ja mietitään mikä ryhmä on milloinkin kyseessä”.

Suunnitelmien tekemisen ja muokkaamisen perustana näyttäisi olevan jatkuva arviointi. Arviointia opettajat kertoivat tekevänsä sekä itsekseen, keskenään, lasten kanssa, että vanhempien kanssa yhteistyössä. Arvioinnin tuloksena toimintaa myös muokataan jatkuvasti. Arvioinnin dokumentoinnissa oli ryhmien välillä suuria eroja. Toisessa ryhmässä arviointi oli enemmän keskustelupainotteista, kun taas toisessa havaintoja kirjattiin tiimin väliseen viestintää. Eri toteuttamisen tavoista huolimatta arviointia pidettiin kaikissa ryhmissä hyvin tärkeänä ja toiminnan sujuvuuden kannalta välttämättömänä. Arvioinnin avulla tehdään esimerkiksi jatkuvasti päätöksiä lapsen osallistumisesta esiopetukseen, esimerkiksi näyttäisikö lapsi tarvitsevan iltavuoron jälkeisenä päivänä enemmän lepoa kuin osallistumista ryhmän mukana retkelle.

Päivi Kupilan toimittamassa teoksessa ”Arvioidaan yhdessä” (2004, 31) Leena Lummelahti tiivistää yksilöllisen esiopetuksen toteuttamisen edellytykseksi lapsen tuntemisen ja arvioinnin. Lisäksi hän muistuttaa lapsen oppimisen ja kehittymisen seuraamisen tärkeydestä mahdollisten oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisevänä toimintana. Lapsen toiminnan seuraaminen ja havainnointi ovat edellytyksenä lapsen tuntemiselle. Aiemmin mainittu yhteisen ajan löytymisen haaste vaikuttaa kuitenkin vahvasti arviointiin tai sen mahdolliseen puutteeseen.

”Esiopetuksen tavoitteeksi määritellään lapsen kehityksen tukeminen, joten arviointi liittyy myös opetussuunnitelmallisiin kysymyksiin. Esiopetuksessa painottuvat psyykkisten ja fyysisten valmiuksien ja -toimintojen kehittyminen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen edistyminen sekä kognitiivisen alueen valmiuksien muodostuminen. Lapsen arvioiminen opetussuunnitelmalliselta pohjalta antaa kuvan hänen yksilöllisestä tilanteestaan ja suuntaviivoja siitä, mihin ja miten esiopetuksessa käytännössä pitää pyrkiä.” (Lummelahti 2004, 31)

Eeva Hujala (2004, 83) pohtii Kupilan toimittamassa teoksessa ”Arvioidaan yhdessä” sitä, miten arviointi tukee lapsi- ja perhelähtöisyyttä. Hän näkee perhelähtöisen ammatillisuuden rakentamisen päivähoiton ja kodin yhteistyön keskeisenä haasteena. Perhelähtöisyydellä hän tarkoittaa päivähoitokasvatuksen suunnittelua ja toteuttamista perheiden ja erityisesti lasten elämäntodellisuuden ja tarpeiden pohjalta.

5.6 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö koetaan vuorohoidossa erityisen tärkeäksi kaikkina lapsuuden vuosina. Haastatellut opettajat korostivat vuorohoidon ja siten perheiden epäsäännöllisen elämänrytmin ja tietynlaisen tavanomaisuudesta poikkeavuuden lisäävän vanhempien kanssa käytävien keskusteluiden sisällön monipuolisuutta ja luottamusta. Jo aiempina vuosina ennen esiopetusta tutuksi tulleet perheet ovat ehtineet jakaa elämänsä haasteita ja tarpeita henkilökunnan kanssa, minkä todettiin helpottavan myös esikouluvuoden yhteisessä suunnittelemisessa.

Opetussuunnitelman mukaan huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Suunnittelusta on vastuu opettajilla ja opetuksen järjestäjällä, mikä edellyttää esiopettajien aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa (Esiops 2014, 23). Toimivan yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä kaikkien osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioittaminen. Yhteistyön kehittämisessä ja ylläpitämisessä hyödynnetään monia eri viestintävälineitä, esimerkiksi monipuoliset sähköiset viestintäkanavat. Parhaimmillaan huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö voi tarjota myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle. (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014, 23)

”Kuunnellaan perheen toiveita ja tiedetään tarpeet”

” Tärkeää tulla tutuksi ja läheiseksi. On helpompi antaa myös vaikeampaa palautetta ja kysyä. Vanhempiin on ollut helppo rakentaa yhteyttä, kun on oltu tuttuja jo aikaisemmilta vuosilta.”

Hyvän yhteistyön kulmakivenä opettajat pitivät lapsen vanhempiin ja sitä kautta koko perheen tilanteeseen tutustumista. Ymmärtääkseen vanhempien näkökulmaa asioihin, tulisi tuntea kaikki siihen vaikuttavat tekijät. Vanhemmilla on myös hyvin erilaisia ajatuksia liittyen lapsen esiopetuksen arvostamiseen, tärkeyteen ja velvoittavuuteen. Tästä syystä opettajat kokivat tärkeäksi keskustella esiopetusvuoden merkityksestä ja tässä kohtaa vielä uuden lakimuutoksen vaikutuksista sen velvoittavuuteen. Useat vuorohoidon esikoulua käyvien lasten perheet ovat jo työntekijöille entuudestaan tuttuja, koska vuorohoidon tarve on ollut monella perheellä läsnä jo ennen esikouluvuoden alkamista. Tällöin myös esikouluun liittyvien yhteistyömuotojen käynnistäminen on luontevampaa sekä vanhemmille, lapselle, että opettajalle. Perheen tunteminen helpottaa lapsen esikouluvuoden tavoitteiden asettamista ja toteuttamisen suunnittelemista. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä molemmin puolinen luottamus ja arvostus mainittiin tärkeinä seikkoina.

Yhtenä haastavana tekijänä huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä koettiin huoltajien välinpitämättömyys esikoulun merkitykseen ja ilmoitettujen hoitoaikojen pitävyyteen. Jos esimerkiksi opettaja on pyrkinyt ottamaan huomioon toiminnan aloittamisessa myös myöhempään paikalle saapuvan lapsen, mutta lapsi ei saavukaan ilmoitetusti ja retkelle lähtö viivästyy turhaan, on se ikävää kaikkien ryhmän lasten kannalta. Erään opettajan kertoman mukaan lapsen saavuttua myöhässä vanhempi vastasi aikamuutoskysymykseen: *” eikös täällä iltaeskaria annetakaan?”*

Yksi vuorotyön tuoma haaste on yhteisen ajan löytyminen keskusteluille. Opettajat kokevat, että vuorohoidossa kohtaa vanhempia päivähoitoa epäsäännöllisemmin ja harvemmin kaiken kaikkiaan, eikä yhteisen ajan löytyminen suunnitelmien tekemiselle ole aina helppoa. He kertovatkin, että erityisesti vuorohoi-

dossa korostuvat monipuolisten yhteydenpitokanavien käyttö kuten sähköposti, tenavanetti ja sosiaalinen media.

” Tenavanetti on ollut hyväväline vanhempien kanssa yhteistyöhön. Kiva lähettää kuvia tavallisesta arjesta. Se on kans osa dokumentointia.”

5.7 Tiimityö työntekijöiden kesken

Esikouluryhmissä työskenteli kolmesta seitsemään työntekijää, jotka muodostivat tiimin. Kaikki lapsia eri vuorokauden ja viikonpäivien aikana hoitavat henkilöt eivät kuitenkaan kuuluneet näihin tiimeihin, mikä toi haasteita muun muassa tiedon kululle sekä yhteisiin toimintatapoihin sitoutumiselle.

Tutkimuskysymysten ohella haastatteluissa tuli esille hyvin voimakkaasti työyhteisön yhteistyötaidot ja mahdollisuudet. Kaikissa esiopetusryhmissä tiedonkulku koettiin toimivan haastatteluiden aikaan kohtalaisen hyvin tai hyvin, mutta kaikki opettajat myös mainitsivat näissä käytänteissä olevan aina parantamisen ja kehittämisen varaa.

”Vastuu jokaiselle yhtä tärkeää kantaa”

Kaikista haastavimmaksi tiimintoiminnassa koettiin henkilökunnan sitoutuminen. Hyvälläkään tiedonkululla ja toimivilla palaverikäytännöillä ei ole merkitystä, jos kaikki lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat henkilöt eivät ole täysin sitoutuneita yhteisiin tavoitteisiin. Eräs opettaja kuvaili, että iltatehtävien tekeminen ei saisi olla työvuorossa olevan henkilön motivaatiosta tai muusta henkilökohtaisesta ajattelusta kiinni. Tiedonkulku on yhtä tärkeää tehtäviä lähettävän opettajan taholta kuin tehtävien toteuttamista ohjaavien henkilöiden taholta. Lapsen esiopetuksesta vastaavat opettajat kokivat, että olisi hyvä tietää mahdollisimman tarkoin, miten lapsen iltahoito tai viikonloppuhoito on sujunut ja mitä siellä on tehty.

Tiimityön toimivuuden haasteeksi opettajat kertoivat muun muassa sen, että kaikki lasta eri aikoina hoitavat henkilöt eivät kuulu samaan tiimiin. Erityisesti isossa yksikössä lasta hoitavien henkilöiden määrä on suuri. Sama asia haastaa tiedonsiirrossa joka vaiheessa, esimerkiksi esikoulusta perusopetukseen siirryttäessä. Yhdestä haastattelemastani esiopetusryhmästä siirtyi lapsia ensimmäiselle luokalle kahdeksaan eri kouluun.

Esikoulun opettajien mainitsemat tärkeimmät tiimityön sujuvuutta edistävät toiminnot:

Viikkopalaverit	käytössä kaikissa ryhmissä	toteutuu vaihtelevasti ja epäsäännöllisesti
Viestivihko	käytössä kaikissa ryhmissä	luottamuksellisuus mietityttää
Sähköinen viestintä	käytössä kaikissa ryhmissä	luottamuksellisuus ja epäsäännöllisyys haasteina
Keskustelu	käytössä kaikissa ryhmissä	tiedonkulun haasteet, dokumentoinnin vähyyys

Haastatteluissa edellä kuvattuja tiimityön toteuttamisen ja vahvistamisen menetelmiä ei kysytty, eikä pyydetty siten myös vertaamaan, mutta ne koettiin ilmeisen merkityksellisiksi, koska jokainen haastateltu opettaja kertoi niistä omaaloitteisesti. Palaverit ja keskustelut koettiin tärkeimmiksi tiimityön vahvistamisen toimiksi, dokumentoinneissa sekä kirjallisena vihkoihin, että sähköisin menetelmin opettajia huolestutti luottamuksellisuuden säilyminen.

Yhdessä haastattelussa tiimityön sujuvuuteen mainittiin vaikuttavan myös koulutukselliset erot. Ei pelkästään eri ammattinimikkeiden mukaan, vaan yleisesti koulutuksiin osallistumisen aktiivisuudella ja siten tietojen päivittämisellä hän koki olevan merkitystä myös tiimityöskentelytaitoihin.

6 POHDINTA

Vuorohoidon yleistymisen myötä koen tärkeäksi miettiä lapsen epäsäännöllisen hoidon ja oppimisen yhteyttä. Erityisen ajankohtaiseksi tämä tulee lapsen aloittaessa esikoulun, koska perusopetuslain mukaan esikouluun osallistuminen on jokaisen lapsen velvollisuus vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Tavallisesti esiopetusta järjestetään perusopetuksen tapaan arkipäivisin klo 8-13 välillä. Tutkimuksessani haastattelin esikoulun opettajia, jotka ovat sallineet vuorohoidon esiopetuksessa vapaamman mallin osallistua ja toteuttaa esiopetusta. Tutkimuskysymykset keskittyivät selvittämään, miten esikoulun opettajat vuorohoidossa ovat kokeneet vapaamuotoisemman esiopetuksen toteutuneen, ja kuinka valtakunnalliset esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ovat vuorohoidon esiopetuksessa toteutuneet.

Tässä tutkimuksessa samoin kuin Perheet 24/7 tutkimuksessa oli lasten vanhempien ja opettajien arvio tärkeimmästä lapsen hyvinvointiin vaikuttavasta asiasta. Molempien tahojen tärkeysjärjestyksessä ensimmäisellä sijalla oli lapsen terveys, toiseksi vanhempien mielestä tutkimuksessa Perheet 24/7 tuli turvallisuus ja kolmanneksi oppiminen. Opettajien arvojärjestys ei tämän tutkimuksen myötä ole tiedossa muuta kuin ensimmäisen sijan osalta.

Ihmisen fyysiset tarpeet, jotka vaikuttavat myös terveyteen sekä turvallisuus ovat myös Maslown tarvehierarkian alimmilla tasoilla, eli ne ovat perustavaa laatua olevia asioita. Maslown teorian mukaan nämä asiat tulee olla hyvin, ennen kuin voidaan alkaa tavoitella seuraavia tasoja, joihin kuuluu ylimpänä oppiminen. Tästä syystä lähdin tutkimuksessani selvittämään lapsen yleisen hyvinvoinnin ja perustarpeiden huomioimista vuorohoidossa. Ja koska vuorohoito ja epäsäännöllinen rytmi vaikuttavat erityisesti lapsen uni- ja lepoaikoihin, tarkensin kysymykseni hyvinvoinnin huomioimisessa lapsen vireyteen.

Vapaampi esiopetukseen osallistuminen sallitaan erityisesti lapsen vireyden ja jaksamisen takaamiseksi. Vuorohoidon esiopetuksessa lapsen vireyttä pyritään seuraamaan ja turvaamaan joustavilla toiminta-ajoilla. Samaan aikaan lapsen oppimista varmistetaan tarjoamalla esiopetuksellista toimintaa myös muina aikoina kuin kiinteänä yhtäjaksoisena neljän tunnin aikana arkipäivisin. Jousta-

vuudella on havaittu olevan erityisesti lasten vanhempien mieltä helpottava vaikutus, kun arki-aamun esiopetukseen osallistumista ei ole pidetty ehdottomana. Mielestäni tässä on kuitenkin samalla olemassa pieni riski siitä, että jotkut vanhemmat saattavat ottaa lapsen esiopetusvuoden liiankin kevyesti, eivätkä huomioi esiopetuksen merkitystä ja velvoittavuutta lainkaan. Tästä syystä on hyvä miettiä todella tarkasti, miten niin sanotusta joustavasta esiopetukseen osallistumisesta vanhempien kanssa keskustellaan ja miten keskustelusta kirjataan.

Kuvio 6 Keskeisimmät vuorohoidon esiopetuksen onnistumisen elementit

Hyvällä suunnittelulla, toimivalla yhteistyöllä, niin kasvattaja-opettajatiimien kesken kuin vanhempien ja lapsen kanssa, sekä jatkuvalla arvioinnilla monimuotoisesti toteutettava, joustava esiopetus näyttäisi esiopettajien mielestä toimivan ja täyttävän esiopetukselle asetetut tavoitteet. Esiopetuksen tehtävä lapsen kasvun kehityksen ja oppimisen edellytysten edistäjänä tulee siis heidän mielestään täytetyksi. Haastatelluista opettajista kukaan ei kokisi tarpeelliseksi, eikä lapsen edun mukaiseksi vaatia lapsia osallistumaan säännölliseen esiopetukseen joka arkipäivä välittämättä lapsen vuorohoidon ajoista. Jokainen heistä kokee silti tärkeäksi suositella osallistumista silloin, kun lapsen oppiminen ja kehittyminen sitä näyttäisi tarvitsevan. Itse ajattelen, että vaikka vuorohoidon esiopetukseen ei voitaisi luoda täysin yhtenäisiä mustavalkoisia toimintatapoja, olisi silti tärkeää asettaa niille jonkinlaiset raamit, joilla varmistetaan, että kaikkien lasten kohdalla asiat tulevat varmasti mietityiksi ja toteutetuiksi. Yksi vaihto-

ehto voisi olla lapsen oppimissuunnitelmassa oleva erillinen kohta, mihin kirjattaisiin keskustelu vanhempien ja opettajien kesken lapsen osallistumisesta esiopetukseen vuorohoidossa. Sekä mietittäisiin yleisemminkin vuorohoidon vaikutuksia lapseen. Tärkeintä olisi turvata mahdollisimman tasavertaiset esikouluun osallistumismahdollisuudet vuorohoidossa oleville esikoululaisille.

Hujala ym. (2007, 181) toteaa, että esiopetuksen vaarana on se, että esiopetus irrotetaan lapsen arkipäivästä erilliseksi oppimisen saarekkeeksi, ja että nykytiedon valossa perinteisen opettajan roolin sijaan esiopetuksessa päähuomio tulisi olla lapsen omaehtoisen oppimisprosessin tukemisessa. Lapsi oppii kaikkialla, eikä lapsen oppiminen ole sidoksissa erillisiin tuokioihin. Modernissa esiopetuksessa opetusmenetelmien hallinnan tilalle tulee lapsuuden erityisluonteen ja lapsuuden oppimisen ymmärtäminen. Tutkimuksen tuloksista selviää tulkintani mukaan, että vuorohoidon esiopetuksessa lähdetään liikkeelle tästä ajatuksesta, että lapsi oppii kaikkialla ja kaiken aikaa, eli oppimisen edellytyksenä ei pidetä ainoastaan tuokioiden järjestämistä.

Tämä tutkimus ei kuitenkaan selvittänyt millään tavalla lapsen oppimista vertailun tai tavoitteiden saavuttamista mitaten, vaan tulokset perustuvat täysin esikoulun opettajien tuntumaan ja kokemukseen asioista. Mietin tutkimuksen alussa myös vaihtoehtoisesti lapsen oppimisen tarkastelua, mutta oppimistulosten arvioiminen ja vertailu on mielestäni tässä tapauksessa todella haastavaa, kun on kyseessä hyvin heterogeeninen joukko tutkittavia, siltä osin, mitkä kaikki asiat todellisesti vaikuttavat lapsen oppimiseen ja kehittymiseen. Esimerkiksi Perheet 24/7 tutkimuksessa käy ilmi, että Suomessa epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat kokevat enemmän haasteita kaiken kaikkiaan lapsen käytöksessä kuin säännöllistä työaikaa tekevät. Mitkä kaikki syyt sitten vaikuttavaksi tällaiselle kokemukselle. Joka tapauksessa aiheen tutkiminen sekä vanhempien, että lasten näkökulmista olisi hyvin kiinnostavaa ja varmasti hyödyllistäkin. Aloin tutkimustuloksia purkaessani miettiä ja vähän huolestuakin myös vuorotyötä tekevien vanhempien pienten koululaisten oppimisesta. Eka- ja tokaluokkalaisille lapsille järjestetään vuorohoitoa hyvin vähän ja hyvin vaihtelevasti eri kaupungeissa, joten kuinka heidän lepoaikansa ja sen myötä oppimisen edellytyksensä tulevat turvatuiksi? Sitäkin olisi hyvä tutkia. Ja toisaalta olisi ollut myöskin kiinnostavaa saada haastateltavaksi esikoulun opettaja, jonka ryhmässä myös vuo-

rohoitoa tarvitsevat lapset veloitetaan osallistumaan säännölliseen esiopetukseen. Millainen kokemus tiukemmasta säännöllisestä osallistumisesta on sekä vanhempien, että lasten näkökulmista?

Syventyessäni haastattelujen myötä entistä tarkemmin vuorohoitoa tarvitsevan esikoululaisen esikouluvuoden kulkuun, mieleeni tuli useasti ajatus siitä, pitäisikö vuorohoidossa olevalla esikoululaisella olla esiopetuksen perusteissa joitakin erityisesti vuorohoitoa huomioivia tavoitteita. Esimerkiksi vertaisryhmässä toimimista ja ryhmäytymistä ajatellen? Minkälaiset harjoitukset auttaisivat lasta nykyistä paremmin suhtautumaan vaihtuviin ihmissuhteisiin? Miten mahdollisia haittavaikutuksia voitaisiin ennaltaehkäistä ja samalla vahvistaa lasta? Mietin myös miten voisimme ymmärtää vielä paremmin elämäntilannetta, jossa lapsi elää, kun kyseessä on epäsäännöllinen arkirytm. Erityisesti vuorohoidon yhteydessä lapsen henkilökohtaisen oppimissuunnitelman laatiminen esikouluun on mielestäni ehdottomasti hyvä ja kannatettava asia.

Olen myös työssäni havainnut, että vuorohoidolle tunnusomainen epäsäännöllisyys, mikä johtuu lasten hoitoaikojen sekä työntekijöiden työvuorojen vaihtelevuudesta, on tullut jonkin verran näkymään myös päivähoitossa olevien lasten parissa, tuntiperusteiseen päivähoitolaskutukseen siirryttäessä. Näin ollen vuorohoidon kulttuuriin kehitettyjä toimintatapoja ja kokemuksia voisi hyvinkin hyödyntää myös päivähoiton pedagogiikkaa suunniteltaessa, kehitettäessä ja toteutettaessa.

Haastatteluja tehdessä minulle vahvistui ajatus siitä, miten on aina hyvä ottaa huomioon, että lapsi osa ympäristöään, eli tarkastella asioita sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Yhteistyössä on aina huomioitava perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Suunnitelmia vanhempien kanssa tehtäessä tulee konkretisoida toiminnan tasolla, miten toimitaan yhdessä edistääkseen jokaisen lapsen hyvinvointia ja oppimista.

Toisaalta sain paljon ajattelemisen aihetta myös päiväkodinjohtajan rooliini liittyen mm. vuorohoitopäiväkodin pedagogiikan kehittämiseen sekä työvuorosuunnitteluun. Uusimmat esiopetuksen opetussuunnitelmanperusteet sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet painottavat pedagogiikan merkitystä kai-

kessa toiminnassa. Uusimpien käytänteiden vieminen toteutukseen on yksi haaste vuorohoidossa, sillä erityisesti niin sanottuina epätavallisina toiminta-aikoina, joissa ei välttämättä vielä ole ollut kovin vahvaa pedagogista ohjausta ja johtajuutta on yksikköihin saattanut syntyä omanlaisiaan toimintakulttuureita, joiden muuttamista uuden kehittäminen edellyttää. Myös tiimien muodostumiseen ja yhteistyön mahdollistamiseen kiinnitin haastatteluja purkaessani paljon huomiota. Toimiakseen hyvin, tiimeille tulee antaa riittävästi mahdollisuuksia säännöllisesti suunnitella ja arvioida toimintaansa. Ajatukseni vahvistuivat tutkimuksen etenemisen myötä siitä, että myös vuorohoidossa tulee huomioida ja varmistaa pedagogisen toiminnan merkitys ja tavoitteet kaikkina eri toiminta-aikoina, sekä antaa niille kuuluva arvostus. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman käyttöön ottamisessa tulevana toimintakautena onkin hyvä tilaisuus kehittää samalla myös vuorohoidon kokonaisvaltaista pedagogista toimintaa.

Vuorohoidon pedagogiikkaa voisikin tutkia jatkossa, kun uusi varhaiskasvatussuunnitelma on otettu käytäntöön. Erityisesti niin sanottuina epätyypillisinä aikoina, eli iltaisin ja viikonloppuisin toteutettavan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittymisen tutkiminen olisi hyödyllistä. Toteutuuko esiopettajien ajatusten mukainen toiminta todellisuudessa edellä mainittuina aikoina?

- Adams, L. 1999. Ole paras itsesi. Gummerus. Jyväskylä
- Alanen, M. 2016. Kontekstina vuorohoito – lastentarhanopettajien ja lasten vanhempien näkökulmat tarkastelussa. Pro Gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Aro, T. & Närhi, V. 2003. Tarkkaavaisuushäiriöinen oppilas koululuokassa. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki. Opetushallitus.
- Fonsen, E. Ylöjärven esiopetuksen auditointi. 2013 Ediva Oy
- Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Juva.
- Heikkinen, H. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, H. Huttunen, R. & Moilanen, P. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena.
- Huitzinga, G. Maslows need hierarchy in the work situation. 1970. Wolters Noordhoff publishing Groningen.
- Hirsijärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.
- Hujala, E. 2002. Uudistuva esiopetus. Jyväskylä. Gummerus
- Hujala, E. Puroila, A-M. Parrila, S. Nivala, V. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. 2007. Hyvinkää: Edufin
- Jantunen, T. Lautela, R. Lapsilähtöinen esiopetus. 2011. Tammi
- Karila, K. Kinos, J. & Virtanen, J. Varhaiskasvatusken teoriasuuntauksia. 2001. Jyväskylä.
- Kauppila, R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kupila, P. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. 2004. Tammi.

Kääriäinen, P. 2005. ”Niitä lapsia tulee ja niitä lähtee” vuorohoidon laatu lasten kokemana. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Laki perusopetuslain muuttamisesta 1040/2014. Luettu 3.3.2016.

<https://www.finlex.fi/laki/1040/2014>

Lausunto hallituksen esitykseksi varhaiskasvatuslaiksi. OKM 15/010/2015

<http://www.oaj.fi/varhaiskasvatuslaki>

Palviainen, T. 2007. ”Karuselli pyörii, lapset siinä hyörii” Tutkimus vuorohoidon arjesta henkilöstön näkökulmasta tarkasteltuna. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 5.1.2017.

Pekkarinen, E. & Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S. 2012. Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot – vuosikirja 2012. Unigrafia Oy. Helsinki.

Perusopetusasetus 20.11.1998/852. Luettu 3.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Luettu 3.3.2016.

<https://www.finlex.fi/laki>

Pramling Samuelsson, I. 2004. How do children tell us about their childhoods. Early childhood research & practice. 6 (1) Luettu 3.8.2016
<http://ecrp.uiuc.edu/v6n1/pramling.html>

Pyhältö, K. Vitikka, E. 2013. Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Oppaat ja käsikirjat 2013:9. Opetushallitus.

Rusanen, E. 2008. Esiopetus lapsen silmin. Tutkimus kokemuksesta, tiedon transferoitumisesta ja metatietoisuudesta. Palmenia.

Siippainen, A. 2012. ”Se tietynlainen vapaus, että lapset tietää, että koko talo on tyhjä” Vuorohoidon joustavat sukupolvisuhteet. Teoksessa Pekkarinen E., Vehkalahti, K. & Myllyniemi, S.(toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012. Helsinki: Unigrafia Oy, 116–122.

Siltanen, A. 2011. Vuorohoidon johtamisen erityispiirteet päivähoitossa. Opin-
näytetyö. YAMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36 1§(8.5.2015/580). Luettu 3.3.2016.

<https://www.finlex.fi/laki/ajantasa/>

Virtanen, J. 2009. Esiopetuksen polut ja koulutusjärjestelmän muutos. Tampereen yliopistopaino Oy.

Yhteispeli. 2013. Hanke-raportti. Ylöjärvi.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Miten esiopetus on toteutettu vuorohoidossa?
2. Miten toteutusta on arvioitu?
3. Miten esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet ovat toteutuneet?
4. Mikä rooli on ollut vanhemmilla lapsen esiopetuksen toteutumises-
sa/toteuttamisessa? Yhteistyö?

Tarkentavia kysymyksiä

1. Miten velvoittavuus on näkynyt?
2. arviointi tiimissä, vanhempien kanssa, lapsen kanssa
3. Eri orientaatiot sekä yleiset kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tavoitteet
4. Kuinka vanhemmat ovat osallistuneet?

